

KARÁCSONY ÁGNES

EGY PRÍMABALERINA ASSOLUTA HERCEGNÉRŐL

Ottrubay Melindát a magyar balett története a harmincas évek jelentős táncművészei között jegyzi. Tanult Párizsban, főszerepeket táncolt az Operaházban, tanulmányokat írt a tánc művészetéről. *Prímabalerina assoluta* címet kapott 25 évesen. Folyamatosan cikkeztek róla a lapok, reklámarc is volt. Miután hercegné lett 1946-ban, már csak elvétve adott interjút. Férjét, galántai Esterházy (V.) Pált a Mindszenty-per negyedrendű vádlottjaként 1949-ben tizenöt év fegyházra ítélték, magyarországi vagyonát elkobozták. 1956-ban szabadult, feleségével Zürichben telepedett le. Onnan igazgatta a herceg a burgenlandi történelmi birtokot. Zürichben temették el 1989-ben. Gyerekük nem született, feleségére hagyott mindent. Az Esterházy család több évszázados történetében egy polgári származású asszony irányította tovább a birtokot. A hercegi hitbizomány megszűnt. Ottrubay Melinda – férje végrendeletét követve – egyben akarta tartani az Esterházy-hagyatékot, a hatalmas szellemi és gazdasági örökséget. Magánalapítványokba vitte be a vagyont. Energikus asszony volt, balerinaként annak idején „ventilátor kisasszonynak” hívták: tizenöt tizenöt piruettet is megtett egyetlen lendületből. Ottrubay Melinda úgy tartotta: „A legcsodálatosabb dolog, amikor az embert olyan hosszan tapsolják, hogy már a vasfüggöny is bezárul. A taps rendkívül motivál, jót tesz a léleknek, és lendületet ad.” 2014-ben halt meg, az Esterházy családi sírboltban helyezték örök nyugalomra, Kismartonban. Születésének századik évfordulója volt idén. Esterházy Melinda hercegné életét kiállítás mutatja be a kismartoni Esterházy-kastélyban, ahol – nem mellesleg – férje, Esterházy Pál, az utolsó uralkodó Esterházy herceg látta meg a napvilágot 1901. március 23-án.

IOttrubay Melinda 1920. május 24-én született. (Abban az évben vette át Esterházy Pál herceg a családi hitbizományt.) Az angolkisasszonyok katolikus magán leányiskolájába járt.

Ottrubay Melinda
– férje végrendeletét
követve – egyben
akarta tartani
az Esterházy-
hagyatékot,
a hatalmas szellemi
és gazdasági
örökséget

energikus asszony
volt, balerinaként
annak idején
„ventilátor
kisasszonynak”
hívták

egyenes út vezetett
az Operaház
színpadára:
Ottrubay Melinda
1934 júliusától
szerződést kapott
és fizetést

Nyolcévesen édesanyja beíratta Riedl Margit „mozdulatművészeti” iskolájába. A szülők gyerekes lelkesedésnek vetették a piruetteket, és azt remélték, úgymint orvos lesz a lányuk. De ő ment tovább, Brada Ede tánciskolájába. Napi hat-hét órát gyakorolt. Brada vizsgamatinéját a Royal Orfeumban tartották. „Valóságos tánccsoda Ottrubay Melinda, aki egy Harlequin-táncos és egy Pas de deux-t olyan nagyszerű kvalitásokkal, ötlettel, tudással és raffinementtel táncolt, hogy percekig zúgott utána a zsúfolt ház közönsége.” (*Magyarság*, 1931. június 16.) Tanítását Brada Edétől fia, Brada Rezső balettmester vette át, tőle pedig egyenes út vezetett az Operaház színpadára: Ottrubay Melinda 1934 júliusától szerződést kapott és fizetést. Tizennégy évesen eltáncolta Josef Bayer *A babatündér* című balettjének beszélő babáját. Gimnáziumban már magándiák volt. Az Ottrubay család úgy döntött: az Opera közelébe költöznek (Lendvai utca 23.). Amúgy minden este autót küldtek lányukért a dalszínház elé.

¶ A húszas–harmincas évek fordulóján a közönség egyre lelkesebben fordult a balett felé. „Az Opera diadalmas helye lett a magyar táncművészeknek is”, írták sorra a lapok. Ez a figyelem új lendületet adott a koreográfia fejlődésének. A magyar balett – idősebb Harangozó Gyula és Nádasi Ferenc koreográfusi munkássága idején – az első fénykorát élte a harmincas évek közepétől.

¶ Ottrubay Melinda a kor egyik legjobban képzett balerinája volt. Ahhoz a nagy balettművész-nemzedékhez tartozott, amelyhez – többek között – Szalay Karola, Vera Ilona, Bordy Bella, Brada Rezső, Harangozó Gyula, Kőszegi Ferenc, Sallay Zoltán is. Tehetségét – „finom és költői kecsességét, csillogó technikai virtuozitását” – Anna Pavlováéhoz hasonlították. Ő maga Alexandra Danilovát tartotta a legnagyobbra. „Ő már gyermekkoromban meghódított az eszményi tánc számára. Sok képsorozatban láttam mozdulatait, mindig próbáltam azokat elevenen elképzelni, megvalósítani.” (*Színházi Magazin*, 1942. április 8.)

¶ Világhírű mesterektől tanult külföldön. 1935 nyarától ösztöndíjjal több hónapot töltött Párizsban Ljubov Jegorova legendás iskolájában. Az egykori orosz prímabalerina és táncpe-

tehetségét
– „finom és költői
kecsességét,
csillogó technikai
virtuozitását” –
Anna Pavlováéhoz
hasonlították

dagógus hercegné is volt, Trubeckoj herceg felesége. Későbbi tanítványai is legendások lettek, csak egy példa közülük: Maurice Béjart. „A közönség szíves szeretettel, majd egyre növekvő elragadtatással ünnepelte Ottrubay Melindát, aki egyre-másra remekelt a sokszor igen súlyos problémát jelentő szerepekben. Közben arra is talált időt az ifjú művésznő, hogy külföldön folytasson koreográfiai tanulmányokat. A második világháború kitörése előtt Párizsban Serge Lifar táncpedagógiáját tanulmányozta, majd Londonban és Rómában is vendégszerepelt, ahol mindenütt a jövő nagy magyar táncscillagát ismerték fel benne”, idézte föl később az *Új Magyarság*.

¶ Alighogy hazaért Jegorova párizsi iskolájából, az Opera 1935 novemberében – vele a címszerepben – felújította Delibes *Sylvia* című balettjét. Jan Trojanowski lengyel táncművész koreografálta. A *Nemzeti Újság* (1935. november 21.) mint „új magyar tánc tehetségéről” és „ritka ígéretéről” írt Melindáról: „Operaházi szereplése iskolapéldája annak, hogy a nagy múltú, előkelő magyar családok szakítottak a régi előítéletekkel, amelyek szerint gyermekeiket még akkor sem engedik színpadra, ha azok kivételes tehetséggel és adottsággal rendelkeznek. Vitéz dr. Ottrubay Dezső törvényszéki tanácselnök bájos fiatal leánya igéző jelenség. Üde fiatalsága, arcvonásainak szinte átszellemült szépsége, a természetes báj, amely minden színpadi megnyilatkozását kíséri, olyan eszközök, amelyek egyszeriben meghódították a közönséget. Ottrubay Melinda mindezen kívül ösztönös tánc tehetség!”

1936 nyaratól
címetes
szólótáncos

fiatalabb
akkor, mint az
Operaház nagy
szólótáncosnői

¶ Tizenöt évesen szólótáncos lett. 1936 nyaratól címetes szólótáncos. Fiatalabb akkor, mint az Operaház nagy szólótáncosnői, Szalay Karola, Bordy Bella, Vera Ilona. Többször fellépett külföldön, például Londonban, Münchenben, Rómában, Bayreuthban. 1938 szeptemberében a londoni magyar követségen – uralkodóházak és az Astor, Snowden, Hohenlohe, Elibank, Chatsfield, Newton családok tagjai előtt – táncolt a magyar eseten. „Ez a fiatal, tehetséges magyar táncosnő bájával és mozdattechnikájának nagyszerű elevenségével valóban alkalmas arra, hogy a magyar táncművészetnek egyik világszerte ismert követe legyen.” (*Magyar Nemzet*, 1938. szeptember 22.) A londoni televízióban is fellépett akkor. Nagy eseménynek

számított, hogy – miként arról beszámolt *Az Estnek* (1938. június 2.) – a „távolbalató stúdióban” táncolt: „Ott nagyon furcsán éreztem magam. Barnára festettek. Lábujjhegyen kellett bemenni a terembe. Senki nem szólt egy szót sem, egyszerre csak felemeltek egy táblát, amelyen a nevemet láttam. Akkor álltam oda a televíziós készülék elé. Kigyulladtak a reflektorok, megszólalt a zene. Úgy dobogott a szívem, azt hittem, kiugrik. Nagyon furcsa érzés volt arra gondolni, hogy egész London lát.”

kifejezetten őrá
koreografálta
a főszerepeket
Harangozó mellett
Milloss Aurél is

ő volt az első
Lány A csodálatos
mandarinban vagy
épp Seherezádé

¶ A fából faragott királyfi Tündérét (a táncjáték első változatában) Harangozó Gyula 1939-ben Ottrubay Melindára osztotta, aztán már kifejezetten őrá koreografálta a főszerepeket Harangozó mellett Milloss Aurél is. Például ő volt az első Lány A csodálatos mandarinban vagy épp Seherezádé. Utóbbi kapcsán jelent meg róla: „Jelentős állomáshoz érkezett Ottrubay Melinda táncművésze... Akik régóta figyelik pályafutását, azok is meglepetéssel látták technikájának újabb virtuóz színekkel való gazdagodását, temperamentumának felszabadulását, alakításának fokozott közvetlenségét és minden mozdulatának tervszerű tudatosítását, egész tánckultúrájának elmélyülését. Nagy sikere volt új szerepében, amelyet nagyszerű tűzzel, elevenséggel és mozdulataiban művészi nagyvonalúsággal oldott meg. Az Operaházat zsúfolásig megtöltő közönség melegen ünnepelte és számtalanszor a lámpa elé szólította partnereivel, Brada Rezsővel és Kőszegi Ferencsel együtt.” (Esti Újság, 1941. november 10.)

¶ Az 1943-as évad elején – Márkus László operaházi igazgató felterjesztésére – Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter a Magyar Királyi Operaház prímabalerinájává nevezte ki; ezt a címet előtte csak Ptasinszky Pepi érdemelte ki 1920-ban. Annyira népszerű volt Ottrubay Melinda, hogy reklámarc is lett, az Odol szájvízé.

¶ Soha egyetlen bírálatot sem kapott táncművészként. A filmek viszont letettek róla. Csak a *Magyar feltámadás* (rendező: Csepreghy Jenő) és a *Pénnz áll a házhoz* (rendező: Balogh Béla) című filmekben szerepelt; utóbbiban Kádár Vilma „balletprimadonnát” alakítja, lényegében saját magát kellett adnia. Egy rövid jelenetben táncol is. Bár egy, a *Pesti Napló* 1938.

Esterházy Melinda hercegné és Esterházy (V.) Pál herceg hivatalos esküvői fotója (1946. augusztus 3.)
Esterhazy Privatstiftung

*A magyar balett – idősebb Harangozó Gyula és Nádasi
Ferenc koreográfusi munkássága idején – az első fénykorát
élte a harmincas évek közepétől.*

szeptember 3-i számában megjelent hír szerint Ottrubay Melinda lett volna Gertler Viktor rendezésében *A leányvári boszorkány* egyik főszereplője, de ezt a figurát végül más játszotta el.

*nemcsak táncolni
akart, hanem írni is
a tánccról*

¶ A vele készült interjúk alapján úgy tűnik: a színház társasági világában viszont kissé távolságtartó volt. Feljegyezték róla: ha elvonult, filozófiai műveket olvasott. Nemcsak táncolni akart, hanem írni is a tánccról. Ebben példaképe lehetett egyrészt Nirschy Emília, aki 29 évesen megírta *A klasszikus tánc* (1918) című könyvét, másrészt Szentpál Olga: mindkét táncpedagógusra hivatkozott írásaiban Ottrubay Melinda.

¶ Könyve *Ritmus és tánc* címmel 1939-ben jelent meg, a kötet címlapján ő szerepel. De már előtte is publikált a lapokban. „Az ember érzéseinek, vágyainak, vagy akaratának kifejezése valamikor nyilvánvalóan csak a mozgás volt, a test mozgása volt, az arc mozdulata, sokszor csak egy fintor. Vagy egy taglejtés. Amikor ezekből az ösztönös kifejezésekből művészi egységbe olvadt össze az ember érzése, akkor született meg a tánc...” (*Magyar Nemzet*, 1938. október 16.) Ez volt az első cikke 18 évesen. Az előítéletek ellen is akart beszélni a nyilvánosság előtt – hivatkozva Aquinói Szent Tamásra, aki szerint „nem vétkezik a világi ember, amikor táncol, nem is vétkezhetne, mert az igazi művészet sohasem bűn”. Pár nappal később interjújában is kifejtette a *Magyar Nemzet*nek, hogy a tánc történetéről, művészetéről mindent tudni akar, vannak gondolatai, amelyeket közölni szeretne, mert „a tánc nemcsak művészet, hanem élmény is, akárcsak az írás. Ezért gondolok arra és remélem, hogy sikerül, hogy a rádióban tartanék előadást a ritmusról és a tánccról”.

¶ Miután megjelent a könyve, lett „rádióműsora” is: előadásait a Budapest II. – amely 1932-től sugárzott – közvetítette *Ritmus és tánc*, majd *Művészet-e a tánc*, aztán *Beszélgetés a tánccról* címmel. Továbbra is publikált, és éveken át rendszeresen hívták előadni. „Legutóbb a Zeneművészeti Főiskola nagytermében

tartott előadás keretében vezette végig Ottrubay Melinda nagyszámú lelkes közönségét a táncművészet fejlődésének történetén. (...) Megkapó kép volt, amint a bájos ifjú művésznő mint valami komoly »professzor« a dobogó emelvényén oknyomozóan fejtegette a táncművészet kialakulását. (...) A modern táncokról történelmi távlat híján egyelőre nem nyilatkozott Ottrubay Melinda. Mégis reméljük, hogy alkalom nyílik ezek ismertetésére is egy újabb, hasonlóan tartalmas és értékes előadás keretében.” (*Nemzeti Újság*, 1943. február 13.)

¶ Szerette az aforizmákat. Az *Új Idők* 1940-ben közölte rövid és tömör gondolatait a tánccról. „Az esztétikusok nagy része szerint a tánc a művészetek közül a szobrászattól áll legtávolabb. Ez tévedés, mert vannak pillanatok, amikor a tánc – a mozdulatokat pihentetve – tisztán a vonalak szépségével, a test plasztikájával hat.” „A nagy táncosnak két egészen ellentétes elvet kell testével elválaszthatatlan egységben kifejezésre juttatni. Könnyűnek kell lennie, mint a lepkének és erősnek, masszívnak, mint egy atlétának.” Tervezte, hogy kötetet állít össze ezekből, ez végül nem valósult meg.

¶ Ottrubay Melinda a *Magyar Lapok* 1939. október 22-i számában – még nem volt húszéves – a tánc jövőjéről értekezett annak kapcsán, hogy „az eseményeknek és a jelenségeknek mindenkor kölcsönhatásuk van egymásra: semmi sincs légmentes térben, a nagy történelmi és társadalmi események hatása a művészet életére is elmaradhatatlan. (...) Nyilvánvaló, hogy ennek a mostani lüktető, izgató, megpróbáltatásokban gazdag korszaknak hatása a művészetek életére is igen nagy lesz, hiszen az életben soha sincsen megállás, hanem minden csak további fejlődésre vezet. Így kell bízunk mindnyájunknak abban, hogy a magunk művészete is új jövőre néz. A jövő titkai pedig nemcsak sűrű, nehéz leplekben, de a szépség könnyed fátylaiban is rejtőznek.”

¶ Ugyanebben az írásában tette föl a kérdést: „Vajon el kell-e némulniuk a múzskáknak fegyverek dübörgése közben, vajon el kell-e vonulnia a művészetnek a világ nagy megpróbáltatásai idején? Hiszen a művészet a lélek fénye, a szépség kifejezése, a derű óra. Vajon néma rabja-e a művészet, hallgatag szolgálja a nehéz időknek?”

Esterházy herceg
rajongott az
operáért, támogatta
is azt, törzshelye
volt a dalszínház
negyedik sorában

évekig elhúzódott
a közeledésük
egymás felé

¶ Ottrubay Melinda szinte Budapest ostromáig, 1944. december 21-ig színpadon maradt. Esterházy (V.) Pál herceggel akkor már ismerték egymást. Augusztia főhercegnő fogadásán találkoztak 1941 őszén, a Magyar Operabarátok Egyesülete meghívására jelentek meg a társasági eseményen. Esterházy herceg rajongott az operáért, támogatta is azt, törzshelye volt a dalszínház negyedik sorában. Évekig elhúzódott a közeledésük egymás felé. A herceg csak 1944 nyarán hívta meg a primabalerinát és szüleit az eszterházai kastélyába. Néhány hónap múlva, amikor az ostromgyűrű bezárult Budapest körül, Esterházy Pál felajánlotta az Ottrubay családnak a várbeli palotája óriási és biztonságos pincéjét óvóhelyként. Sokan találtak nála menedékre, többek között a herceg titkára, Horváth Gábor, valamint a francia, a svájci és a svéd nagykövetség munkatársai.

¶ Az elsők között tért vissza az Operaházba a háború után Ottrubay Melinda. 1945. április 4-én Maurice Ravel *Boleróját* táncolta, partnere Tatár György volt, a lengyel Jan Cieplinski koreografálta a darabot. „A Ravel-zene tüzes vérárammá elevenedett Ottrubay Melinda ereiben – ki hitte volna, hogy az eddig inkább hűvös bájjal, kimért technikai tökélyvel gyönyörködtető táncművészen ilyesmi is lakozik!”, írta Lányi Viktor. Néhány hét múlva megkapta a *primabalerina assoluta* címet, amely titulus addig nem volt a magyar táncéletben, és azóta sincs. Miközben Ottrubay Melindát kitüntették, Esterházy Pál herceg összes magyarországi földjét államosították, elvették és felosztották.

¶ A családon kívül senki sem tudta, hogy a herceg közben eljegyezte a primabalerinát 1946. február 20-án a Lendvay utcában, az Ottrubay család lakásában. Nyárra tervezték az esküvőt, hogy Melinda befejezhesse az évadot. 1946. június 16-án lépett föl utoljára a budapesti Opera színpadán a *Sakuntalá* főszerepében. Alakításáról a *Színház* így írt: „Főlényes táncművész, nemesen fejlett stílusérzéke és kábító szépsége

1946. június 16-án
lépett föl utoljára
a budapesti Opera
színpadán

Nagy sikere volt új szerepében, amelyet nagyszerű
tűzzel, elevenességgel és mozdulataiban művészi
nagyvonalúsággal oldott meg.

az alakítás kifejező erejével párosul: elbájolón és megindítón varázsolja elénk az erdő mélyén élő szűz alakját.” Azt is csak a szűk család tudta, hogy ez volt a nagy búcsútánca.

¶ 1946. augusztus 3-án a Dózsa György úti Regnum Marianum-templomban esküdtek össze. A herceg nem akart díszes szertartást. Öccse, Esterházy László volt a tanúja, Melindáé a nagybátyja, Ottrubay Károly. A násznép néhány főből állt: a herceg nővére, Mária, a húga, Bernadette és férje, Széchenyi Gyula gróf, Horváth Gábor, Melinda szülei és az öccse, József.

¶ A József körút 41.-be költöztek, egy négyszobás lakásba. Innen hurcolta el a herceget az ÁVH 1948. december 23-án, szentesite előtt egy nappal. Vádat emeltek ellene a Mindszenty bíboros, esztergomi érsek elleni koncepció perben. A jegyzőkönyvekben az szerepelt: „Esterházy Pál valutaügye Mindszentyvel legyen együtt tárgyalható, együtt kell tárgyalni.” A per előkészületei közben az ÁVH az Esterházy-kincsekkel kapcsolatban is vizsgálódott. Sümegi György muzeológus, művészettörténész jutott arra a megállapításra: „Az Esterházy-kincsek ügye, a szinte villámgyors kihallgatások, Esterházy Pálnak a Mindszenty-perben való korábbi letartóztatása mind együtt erősíti azt a föltételezést, hogy a koncepció Mindszenty-per mellé konstruált bolygó-per lett az Esterházy-kincsekre sebbel-lobbal elrendelt vizsgálat. A koncepció perek logikájából következően föltehetően azért, hogy a Mindszenty-per negyedrendű vádlottjaként szereplő Esterházy Pál a kincsek ügyével nyomatékosítva legyen még inkább elmarasztható.” (Betekintő, 2009/3.)

¶ 1949. február 8-án volt az ítélethirdetés. Esterházy Pál vagyónát elkobozták, „összeesküvés” címén tizenöt évi börtönre ítélték, titkárát, Horváth Gábort, ügyeinek intézőjét hat évre. Megengedték, hogy a herceg még három percre találkozzon a feleségével. A sajtót bejárta ez a fotójuk. Esterházy Pált a kőbányai börtönben havonta egyszer látogathatta a felesége – tizenöt percre

innen hurcolta el a herceget az ÁVH 1948. december 23-án, szentesite előtt egy nappal

vádat emeltek ellene a Mindszenty bíboros, esztergomi érsek elleni koncepció perben

Esterházy Pált a kőbányai börtönben havonta egyszer látogathatta a felesége – tizenöt percre

A fotó, amely bejárta a korabeli sajtót: a hercegné búcsúja Esterházy Páltól közvetlenül a herceg bebörtönzése előtt (1949. február. 8.)
Esterhazy Privatstiftung

tok szegény Gáborról [Horváth Gábor; a Szerk.], szörnyű lelkiismeret-furdalásom van miatta. Édesanyádnak jobbulást kívánok, és csókolom kezeit, add át üdvözetem édesapádnak és Józsinak is, sokszor és mély hálával öllelek, Pál.”

¶ Ottrubay Melinda interjúiban nem igazán beszélt életüknek erről az időszakáról, de azért az Esterházy magánalapítványok nyilvános dokumentációi segítenek rekonstruálni ezt a periódust.

¶ A hercegné – Ottrubay Melinda primabalerinaként – próbált visszatérni az Operába '49-ben. Egy szovjet tánciskolát is elvégzett, hátha taníthat majd ezzel a képesítéssel balletet. Nyilván nem lett volna erre szüksége, művészpályája alapján táncpedagógus, koreográfus is válhatott volna belőle. Nem vették vissza az Operába. Beiratkozott egy gyors-és gépíró tanfolyamra, azzal sem tudott állást szerezni. Franciát kezdett tanítani, de kevés bevételhez jutott. Aztán szüleit 1951 júliusában kitelepítették Egerszólátra. A hercegné fegyelmezett volt, ehhez szoktatta a családja és a színpad, ám akkor összeomlott, szanatóriumba került. A kitelepítést 1953 nyarán helyezték hatályon kívülre, 1954 februárjában Melinda is elhagyta az idegklinikát. Albérletbe ment. Akkor már négy éve semmi hírt nem kapott a férjéről. (Őt közben Vácra vitték, magánzárkába.) Majd váratlanul, 1954 tavaszán ismét engedélyezték, hogy havonta egyszer meglátogassa a herceget, újra Kőbányán.

*négy éve semmi hírt
nem kapott
a férjéről. (Őt
közben Vácra vitték,
magánzárkába.)
Majd váratlanul,
1954 tavaszán ismét
engedélyezték, hogy
havonta egyszer
meglátogassa
a herceget, újra
Kőbányán*

¶ Esterházy Pál – Mindszenty bíborossal egy időben – az '56-os forradalom idején szabadult. November 1-jén vöröskeresztes (annak álcázott, bár tényleg hoztak gyógyszereket) kocsikonvoj érkezett Ausztriából Budapestre. A burgenlandi Esterházy-birtok vezetőivel utazott ide egy bizonyos Franz Skorpik és Martha Weitner is. Hasonlítottak a hercegi párra, és hogy a hatóságok figyelmét eltereljék, ők maradtak Melinda bérelt lakásában – csak később mentek vissza –, és az ő útlevelükkel menekült a hercegi pár az országból. Bécsbe mentek, onnan Zürichbe, idővel követte őket oda Melinda családja és a jó barát, Horváth Gábor is. Esterházy Pál onnan irányította a burgenlandi hatalmas történelmi birtokot. Feleségét mindenbe bevonta: megtanította a birtokigazgatásra is.

¶ A tizenkettedik Esterházy herceg, Esterházy (V.) Pál 1920 nyarán – édesapja, herceg Esterházy Miklós halála után – vette át a több száz éves családi hitbizományt. Európa egyik legnagyobb földbirtokát örökölte tizenkilenc évesen. 1989. május 25-én hunyt el zürichi otthonában. Végrendeletét egy héttel később nyitották ki: az örökséget „hazám jogrendjének, azaz az osztrák jognak a hatálya alá helyezem”, és „teljes hagyatékom egyedüli örökösévé szeretett feleségemet, Esterházy Melindát, született Ottrubay Melindát teszem”. A 20. század közepéig hűségbirtokba került vagyont – amelyet több mint 1,5 milliárd euróra becsülnek, a fellelhető információk szerint 21 kastély, 60 gazdaság, 350 ezer hektár erdő és a Fertő tó jelentős része képezi – magánalapítványokba vitte be a polgári származású hercegné. S bár a hercegi hitbizomány időszaka ezzel véget ért, az alapítványok megszüntethetetlenek, azaz biztosítják az egyedülálló kulturális, történelmi örökség elidegeníthetetlenét és feloszthatatlanságát. Voltaképpen Esterházy (I.) Pál akarata szerint, aki a 17. század végén örökségére feloszthatatlan hitbizományt alapított.

¶ Esterházy Melinda hercegné nevéhez számos kulturális és jótékonyági intézkedés kötődik. Nem lehet mindet felsorolni. Sok más mellett fontos szerepet vállalt a kultúra, a burgenlandi zenei hagyományok támogatásában. 1992-ben segítette a Haydn Akadémia létrehozását. A közönség előtt is kinyitotta a történelmi Esterházy-helyszíneket. 1995-től – az *Esterházy hercegek – Főnemesek, diplomaták és mecénások* című tárlat megnyitásával – a kismartoni kastély kulturális rendezvények helyszíne lett. 1998-ban a hercegné helyreállíttatta a lakompaki kastélyt, ösztönzésére indult el a fraknoi vár átfogó restaurálása. Jelentős mértékben támogatta a Fertő-Hanság Nemzeti Park projektet: Burgenland tartomány rendelkezésére bocsátott a Fertő-tónál majdnem hatezer hektár, ökológiailag különösen érzékeny és értékes rétet és vízterületet, valamint nagy kiterjedésű nádast. A tájat 2001-ben a világörökség részévé nyilvánították.

¶ A hercegné 47 év után, 2003-ban járt először Magyarországon, hogy ünnepélyesen visszavegye a Bibliotheca Esterhazyana egy részét. Az egyik legjelentősebb európai könyvgyűjtemény

fontos szerepet vállalt a kultúra, a burgenlandi zenei hagyományok támogatásában. 1992-ben segítette a Haydn Akadémia létrehozását

a kismartoni kastély kulturális rendezvények helyszíne lett

Néhány hónap múlva, amikor az ostromgyűrű bezárult Budapest körül, Esterházy Pál felajánlotta az Ottrubay családnak a várbeli palotája óriási és biztonságos pincéjét óvóhelyként.

– amelyet a 17. században alapítottak, az évszázadok alatt hetvenezerre bővült – legértékesebb példányait, nagyjából kétezer kötetet, a szovjet csapatok 1945-ben elvitték a kismartoni kastélyból. Közülük több mint hétszáz az 1960-as években Magyarországra került. Ebből 334 könyvet Görgy Gábor kulturális miniszter a magyar állam nevében visszaszolgáltatót az Esterházy-hagyaték egyedüli örökösének. 2013-ban további 977 példány érkezett meg Oroszországból Kismartonba. (Esterházy Melinda hercegné 2007-ben még eljött a budapesti Iparművészeti Múzeum Esterházy-kincsek című kiállítására, ahol 1920 után először lehetett együtt látni az Esterházy-kincstár válogatott darabjait.)

¶ A hercegné 2002-ben, 82 évesen, saját elhatározásából minden tisztségéről lemondott, visszavonult a közügyektől, az alapítványokat unokaöccsére, Stephan Ottrubayra bízta. Megtette őt a kulturális, turisztikai Esterházy-vállalatok vezetőjévé. Az Esterházy-alapítványok 1994-ben jöttek létre. Tavaly, a 25 éves fennállásukra összegző jubileumi kiadványt jelentetett meg az Esterhazy Betriebe GmbH. Stephan Ottrubay írja a bevezetőjében, hogy „a három, meg nem szüntethető alapítvány” megteremtette az alapot a gazdasági vállalkozások számára, amelyek ma meghatározzák az Esterházy-cégcsoport sikerét”. Kétségtelen: a koncertek, a kőfejtői operaelőadások, rendezvények, kiállítások, a bor és gasztronómia révén mára jelentős kulturális és agrokulturális márkanév lett az Esterházy. A történelmi hagyatéokra kulturális és turisztikai gazdaság épült elképesztő fejlesztésekkel. A bevételekkel a történelmi gyűjtemények megőrzését, restaurálását, bemutatását is biztosítják. Az Esterházy-alapítványok eddig 109 millió eurót fektettek be a kulturális turizmusba és a burgenlandi régióba.

¶ Galántai Esterházy Melinda hercegné 2014. augusztus 28-án hunyt el. A gyászmisét a kismartoni Szent Márton-dómban

*a koncertek,
a kőfejtői
operaelőadások,
rendezvények,
kiállítások, a bor
és gasztronómia
révén mára jelentős
kulturális és
agrokulturális
márkanév lett az
Esterházy*

Várszegi Asztrik pannonhalmi főapát és Ägidius Johann Zsifkovics kismartoni egyházkerületi püspök celebrálta. A mise alatt Haydn c-moll rekviemje hangzott el és néhány részlet a *Harmonia caelestis*ből, Esterházy (I.) Pál, az első Esterházy herceg kantátagyűjteményéből. Ägidius Johann Zsifkovics egyházkerületi püspök így búcsúzott: „Az utolsó Esterházy hercegné koporsójánál állva nemcsak a prímabalerina assoluta életútja végső szakaszának vagyunk történelmi tanúi, hanem az általunk szeretett pannon hazában három-négy évszázada tevékenykedő hercegi dinasztiaéénak is. Ma, amikor Melindát örök nyugalomra helyezzük a kismartoni ferences kolostorban, az Esterházyak családi kriptájában, lezárul egy korszak is.”

¶ A budapesti Szent István-bazilikában is tartottak gyászmisét. Hosszú cikkek jelentek meg a hercegnéről a magyarországi lapokban is. Férje, Esterházy (V.) Pál halála csak egy kis hír volt itthon, a *Magyar Nemzet* 1989. május 27-i számában. A herceget 1990-ben, a Mindszenty-per felülvizsgálatakor felmentették, vagyis az ítéletet semmisnek nyilvánította a Fővárosi Bíróság. Ugyanakkor a magyar állam hivatalosan nem rehabilitálta Esterházy Pált, olvasható az Esterházy-alapítványok honlapján. 2016-ban a kismartoni Esterházy-kastélyban megnyílt az *Esterházy Melinda – Sok jóval ajándékozott meg az élet* című állandó kiállítás. Esterházy Pál születésének jövőre lesz a 120. évfordulója. Bizonyosan kiemelten készülnek rá Kismartonban az Esterházy-alapítványok.

¶ Esterházy Melinda hercegnét egyébként egyszer már búcsúztatták. Akkor Ottrubay Melinda prímabalerinaként. 1946. augusztus 21-én – addigra már kiderült, hogy nem lép többé színpadra – a *Színház* című lap így köszönt el tőle: „Kiment a kiskapun, a portás köszönt, egy kolléga arca villant fel sápadtan a félhomályból, aztán elmaradt mögötte az Operaház, el a pálya, el a dicsőség. Nem búcsúzott senkitől, valósággal kiszökött ábrándjai és szorongásai, küzdelmei és sikerei világából, hogy elvonuljon a magánélet zárkózottságába: egy ódon ház asszonya lesz most, azé a házé, amelyben valamikor Mozart, Beethoven és Haydn muzsikált. (...) Akkor megy el, amikor még fáj a szívünk érte.”

a herceget
1990-ben,
a Mindszenty-per
felülvizsgálatakor
felmentették,
vagyis az ítéletet
semmisnek
nyilvánította
a Fővárosi Bíróság.

ugyanakkor
a magyar állam
hivatalosan nem
rehabilitálta
Esterházy Pált

OLVASNI
BIZTONSÁGOS

elofizetes@artmagazin.hu

KARÁCSONYRA
AJÁNDÉKOZZON
ARTMAGAZIN
ELŐFIZETÉST!

artmagazin.hu/megrendelolap

Fertőd-Eszterháza
A szerző felvétele